

**Akademie múzických umění v Praze
Hudební a taneční fakulta**

Hudební umění

Harfa

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Genderové stereotypy v hudbě

Kateřina Valášková

Vedoucí práce: doc. Jana Boušková

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, červen 2023

**The Academy of Performing Arts in Prague
Music and Dance Faculty**

Art of Music
Harp

BACHELOR'S THESIS

Gender Stereotypes in Music

Kateřina Valášková

Thesis supervisor: doc. Jana Boušková

Awarded academic title: BcA.

Prague, June 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem

Genderové stereotypy v hudbě

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím pouze uvedené literatury a pramenů a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby práce byla zveřejněna v souladu se zákonem a vnitřními předpisy AMU.

Praha, dne .....

.....

Kateřina Valášková

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce doc. Janě Bouškové za odborné vedení práce a její rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce.

Abstrakt

Práce na téma Genderové stereotypy v hudbě má za cíl zmapovat historickou i aktuální situaci genderové rovnosti v hudebním světě. Kromě obecného rovného přístupu k pracovním příležitostem se zaměřuje také na vzorce chování a myšlení, které vedou ke stereotypizaci některých hudebních nástrojů. Pro zjištění současného stavu v České republice posloužily statistiky stálých členů českých profesionálních orchestrů. Ke shrnutí postojů společnosti slouží rozhovory s mladými hudebníky, kteří se věnují hře na nástroje podléhající stereotypům. Jak vyplývá, společnost se během posledních desítek let značně posunula, některé převzaté názory ale stále přetrvávají a čeká nás ještě kus cesty k tomu, abychom mohli situaci v hudebním prostředí označit za zcela rovnou.

Abstract

Thesis with the topic Gender Stereotypes in Music aims to cover both history and current situation of gender equality between musicians. Beside general equality in acces to work opportunities, the thesis focuses also on patterns of behaviour ant thoughts which lead to steretypization of some of the musical instruments. Statistics of members of various czech professional orchestras were used to define the up-to-date situation in the Czech republic. To summ up the opinion of the general public, I used interviews with young professional musicians playing some of the stereotyped instruments. As results from the thesis, the society has been significantly improving for the last few decades, but there is still a long journey until the true equality is achieved in the world of musicians.

Obsah

Úvod	1
1. Obecný úvod do problematiky genderové nerovnosti a stereotypizace	2
1.1. Genderová stereotypizace hudebních profesí	2
2. Genderový vývoj předních evropských orchestrů	4
2.1. Česká filharmonie	4
2.2. Vídeňská filharmonie	5
2.3. Berlínská filharmonie	6
2.4. Konkurzy za plentou	8
3. Současná genderová situace napříč českými profesionálními orchestry	10
4. Dámské orchestry	13
4.1. České dámské orchestry	14
5. Stereotypizace hudebních nástrojů	16
5.1. Harfa	16
5.2. Kontrabas	17
5.3. Trombon	17
5.4. Tuba	18
6. Dirigenti	19
6.1. La Maestra	20
Závěr	22
Seznam použitých zdrojů	23

Úvod

Podněty pro napsání práce na téma genderových stereotypů se shromažďovaly poměrně konzistentně po dlouhou dobu. Jedním z hlavních důvodů, proč mě téma zajímá, je má profese harfistky, jelikož právě harfa musí neustále proti nějakým stereotypním názorům bojovat. Ze svého okolí také vím, že (hlavně česká) harfová společnost je tvořena především ženami a muži jsou v tomto oboru v současnosti takřkajíc „bílými vránami“, ačkoli byla situace před pár desítkami let diametrálně odlišná. Všechna tato zjištění společně zapříčinila pochybnost ohledně zakořeněného nastavení rozdělení nástrojů, které se někdy jeví jako přirozené. Tomu, že i toto přesvědčení je jen společenský konstrukt, se bude věnovat tato práce.

Stereotypů v hudebním odvětví je celá řada, téměř každá profese si s sebou nese nějaký předsudek, můžou být také výrazně odlišné v jednotlivých hudebních žánrech. Pro ohraničení tématu jsem zvolila zaměření na klasickou hudbu, a ještě konkrétněji na orchestr.

V první kapitole jsou rozebírány základní pojmy, se kterými se v práci pracuje, dále je poukazováno na vliv stereotypů, a tím je zdůvodněn význam celé práce. Následující kapitola shrnuje vývoj, kterým se ubíraly tři nejvýznamnější evropské orchestry, a popisuje průběh a problematiku začleňování ženských hudebnic do orchestrálního života. Třetí kapitola se zabývá aktuální situací v českých orchestrech. Kapitola číslo čtyři potom popisuje historický význam dámských orchestrů i jejich postavení v současnosti. Pátá kapitola je věnována především rozhovorům s mladými hudebníky, kteří hrají na hudební nástroje stereotypně přiřazené opačnému pohlaví. Poslední kapitola se zaměřuje na dirigentskou profesi, která je s fungováním orchestru úzce spjata.

1. Obecný úvod do problematiky genderové nerovnosti a stereotypizace

Rovnost pohlaví ve společenském životě je oprávněně častým tématem k diskusi. Standardy, které máme zažité a které se z generace na generaci předávají zcela přirozeně například obyčejným fungováním v rodině, často nereflektují prudké společenské změny, ke kterým došlo v posledních několika desítkách let. Ačkoli racionálně vnímáme rovnost jako přirozenou hodnotu, podvědomě zažité vzorce velmi silně ovlivňují naše vnímání skutečnosti. Proto i pouhé upozornění na existenci problematiky genderové nerovnosti může být krokem vedoucím k naplnění této, někdy stále jen iluzorní, hodnoty.

Jak vyplývá z definic dostupných na stránkách Českého statistického úřadu, zdánlivě přirozené rozdělení rolí není dáno evolucí, ale především vývojem sociálních vztahů.¹ Z toho plyne, že takové rozdělení je proměnné v čase a je zcela na místě ho přehodnocovat. Na rozdíl od slova pohlaví zahrnuje pojem gender kromě přirozených odlišností mezi muži a ženami také odlišnosti, které jsou jim přisuzovány danou kulturou v daném čase. Gender bývá proto označován také jako sociální pohlaví.²

Ačkoli bývá genderová problematika vnímána jednostranně jako znevýhodňování žen oproti mužům, genderová stereotypizace může být stejně škodlivá vůči oběma pohlavím. Jako stereotyp je označován zažitý vzorec chování a myšlení.³ Stereotypizace je tedy proces, při kterém jsou osobám přisuzovány vlastnosti čistě na základě jejich příslušnosti k určité sociální skupině (například podle genderu, národnosti, rasy, atd.), aniž by byly zohledněny jedinečné vlastnosti daného člověka. Důsledkem takového smýšlení je nejen diskriminace jakožto vnější efekt, ale zároveň vnitřně dochází k omezování svobodné vůle každého jedince.

1.1. Genderová stereotypizace hudebních profesí

Stejně jako řadě dalších profesí, i hudbě na profesionální úrovni od počátku dominovali muži, a tak tomu bylo ještě v průběhu minulého století. Po vzniku první Československé republiky bylo československým ženám přiznáno volební právo a nedlouho na to zakotvila Ústava z roku

---

¹ Gender: Základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

² Gender: Základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, 2016 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

³ Pojem stereotyp. *Slovník cizích slov* [online]. SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov, c2005-2003 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stereotyp#google_vignette

1920 zákaz zvýhodňování na základě pohlaví.⁴ Ačkoli se jedná o zlomové události, zdaleka nevedly k dostatečnému vyhlazení nerovností. Zákonné zrovnoprávnění nemůže náhle přepsat hluboce zakořeněné zvyklosti. A tak dokonce ještě dnes, o sto let později, jsme teprve v průběhu dlouhé cesty, na jejímž konci bude smazání společensky zavedených rozdílů mezi oběma pohlavími. Jak vyplývá z údajů Evropského institutu pro genderovou rovnost, Česká republika je v současnosti na 56.5 bodech z celkového počtu 100 bodů.⁵ Podle statistických odhadů by za konzistentního vývoje mohl stav rovnosti obou pohlaví nastat přibližně za tři generace.⁶

Zaměříme-li se na politiku genderové rovnosti v oblasti pracovního trhu, zjistíme, že primárně jsou v hledáčku osoby ve vedoucích pozicích. Z pohledu orchestru by nás takto měla více zajímat manažerská struktura než řadoví hráči orchestru. Zjištění, jestli vedení českých orchestrů funguje v souladu s principy genderové rovnosti, se nabízí jako téma jiné diplomové práce, tato práce se jím ale nebude zajímat. Naopak se v souladu se svým cílem zaměří na členy orchestru a jejich přístup k příležitostem v oblasti hudby a umění obecně.

---

⁴ 121/1920 Sb. ústava Československé republiky. *ASPI* [online]. Wolters Kluwer, 2023 [2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1702/1/2>

⁵ Gender Equality Index. *European Institute for Gender Equality* [online]. European Institute for Gender Equality, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/country/CZ>

⁶ Index rovnosti mužů a žen: rovné nastoupení nastane za tři generace. Vývoj v Česku patří mezi nejpomalejší. In: *iRozhlas*. Brusel, c2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/genderova-rovnost-index-eu-pohlavi-zeny-muzi_2110290800_pat

2. Genderový vývoj předních evropských orchestrů

2.1. Česká filharmonie

Česká filharmonie se na koncertním pódiu poprvé představila na začátku roku 1896. Orchester byl tehdy složen ze současných i bývalých členů orchestru Národního divadla a ještě několik let fungoval pouze jako volnočasový spolek. V následujících sezónách se uskupení ustálilo a namísto pouhé doplňkové aktivity vzniklo plnohodnotné hudební těleso, které se i přes náročné začátky propracovalo k prvnímu místu mezi českými orchestry.⁷ Složení orchestru je poměrně snadné určit z dobových fotografií – po dlouhá desetiletí nenajdeme mezi členy orchestru jedinou ženu. První ženou, která prošla konkurzním řízením a stala se členkou České filharmonie, byla harfistka Renata Kodadová. Zlomový okamžik trochu ztrácí na svém lesku kvůli faktu, že se nejednalo o důsledek změny ve vnímání žen-hudebnic, ale že zkrátka nebylo zbylí, neboť se nenabízela žádný vhodný mužský kandidát. Renata Kodadová nastoupila do orchestru v roce 1970⁸ a na svou první další kolegyni, harfistku Barbaru Pazourovou, musela čekat ještě celých 15 let. Od té doby je harfová sekce České filharmonie zatím bezvýhradně ovládána ženami. Díky přijetí harfistek mezi stálé členy orchestru došlo k pomyslnému otevření dveří pro talentované hudebnice i z dalších oborů. Orchester v současnosti čítá 22 stálých členek, nejvíce z nich ve skupinách prvních i druhých houslí a ve skupině lesních rohů. Z celkového počtu 123 jmen na seznamu stálých členů orchestru nám tak vychází 18 % zastoupení žen: 27 % ve skupině prvních houslí, 47 % ve skupině druhých houslí, 8 % ve violách, 0 % ve violoncellové sekci a stejně tak i mezi kontrabasy, po 20 % ve flétnách i v hobojích, 38 % zastoupení ve skupině lesních rohů. Zbývající skupiny dechových nástrojů (klarinet, fagot, trubka, pozoun, tuba) jsou shodně na nule, také bicí nástroje zůstávají ryze v rukou mužů. Naproti tomu harfová sekce si drží svých 100 % ve prospěch žen.

Koncertní mistři České filharmonie jsou napříč historií až do dnešních dnů stále bez rozdílu muži. V současné době se o post prvního hráče orchestru dělí houslisté Jan Mráček, Jiří Vodička a Jan Fišer. První vějíčkou, že ani tato pozice již není apriorně uzavřena pro uchazeče opačného pohlaví, je působení houslistky Olgy Šroubkové, která úspěšně prošla konkurzním řízením a dočasně se usadila na židli koncertního mistra České filharmonie v sezóně 2019/2020. Mezi stálé členy orchestru se ovšem nezařadila.

---

⁷ Historie České filharmonie. *Česká filharmonie* [online]. Česká filharmonie [cit. 2023-04-03] Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/historie/>

⁸ Renata Kodadová. *Wikipedie* [online]. Wikipedie, 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Renata_Kodadov%C3%A1

Ženy ale dnes můžeme vídat na vedoucích pozicích jiných nástrojových skupin, v České filharmonii jsou v ženských rukou druhé housle pod vedením Petry Brabcové i violová skupina v čele s Evou Krestovou. Právě Eva Krestová při svém nástupu do funkce rozbila vizuální jednotnost skupiny, když se k prvnímu pultu usadila jakožto zatím jediná žena ve violové sekci. O své nelehké cestě k pozici se také svěřila v některých rozhovorech, a pootevřela tak vnějším pozorovatelům dvířka do zákulisí fungování a rozhodování v orchestru.⁹

2.2. Vídeňská filharmonie

První koncert Vídeňské filharmonie se uskutečnil 28. 3. 1842. Výjimečnost orchestru spočívala prvotně především v ustálenosti jeho složení. Na rozdíl od jiných orchestrů fungujících ve Vídni za dob velkých skladatelů, které ale byly vždy utvořeny pouze za účelem konkrétního vystoupení, Vídeňská filharmonie vystupovala nadále pravidelně ve stejném složení. Stejně jako Česká filharmonie, také Vídeňská filharmonie byla vytvořena ze členů divadelního orchestru. Tento systém je mimochodem ve Vídni zachován dodnes a členství ve Filharmonii může vzniknout pouze na základě působení ve Vídeňské státní opeře (tehdy označované jako Dvorní opera).¹⁰

Seznam stálých členů byl po dlouhou dobu složený z čistě mužských jmen, a to i přesto, že v orchestru několik žen pravidelně vypomáhalo. Mezi takovými ženami byla také Anna Lelkes, která byla po desítkách let reálného (ale navenek zatajovaného) působení ve Vídeňské filharmonii v roce 1997 přijata mezi stálé členy, a to jakožto první žena v historii orchestru. Bohužel důvody vedoucí k tomuto velkému průlomů byly velice prozaické. Všeobecné povědomí o negativním postoji orchestru vůči hudebníkům ženského pohlaví vzbudilo nevoli u zastánců práv menšin v amerických městech, do kterých se Vídeňská filharmonie chystala vycestovat v rámci svého světového turné. Významné koncerty v New Yorku a Costa Mesa byly v ohrožení, protestující skupiny slibovaly bojkoty a demonstrace znemožňující hladký průběh plánovaného turné. Přijetí první ženy mezi stálé členy orchestru tak bylo čistě diplomatickým krokem provedeným pouhý týden před očekávanou problematickou americkou zastávkou.¹¹

---

⁹ ŠORFOVÁ, Jitka. Nejvýznamnější český orchestr už není pánským klubem. Ženy do něj vstoupily díky konkurzům naslepo. *Heroine* [online]. NextPage Media, s.r.o., c2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/kultura/11496-nejvyznamnejsi-cesky-orchestr-uz-neni-panskym-klubem-zeny-do-nej-vstoupily-diky-konkurzum-naslepo>

¹⁰ Early History. *Wiener Philharmoniker* [online]. Wiener Philharmoniker [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/orchestra/history/early-history>

¹¹ WILKINSON, Tracy a Jan HERMAN. First Woman Joins Vienna Philharmonic. *Los Angeles Times* [online]. Vídeň: Los Angeles Times, 1997 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1997-02-28-mn-33433-story.html>

Ačkoli byl tento krok spíše formální záležitostí, měl reálné pozitivní důsledky. V návaznosti na přijetí harfistky Anny Lelkes byly ke konkurzům připuštěny ženy i v dalších nástrojových skupinách. První žena mimo harfovou sekci se do orchestru ale zařadila až v roce 2003¹². K dnešnímu dni můžeme na pódiu vídat celkem 19 žen, které se mezi stálé členy probjovaly skrze jemné síto náročných konkurzů a zkušebních dob¹³. Mezi těmito ženami je od roku 2011 také Albena Danailova, houslistka, která společně s Rainerem Honeckem a Volkardem Steudem tvoří trojlístek koncertních mistrů Vídeňské filharmonie. Ve Vídeňské filharmonii najdeme nejvíce žen v obou houslových sekcích, naopak všechny žesťové i bicí nástroje jsou ještě stále čistě mužskou záležitostí.¹⁴

2.3. Berlínská filharmonie

První koncert nového orchestru se uskutečnil 5. 5. 1882. Orchester tehdy vystoupil pod názvem „Die ehemals Bilse'sche Kapelle“, čímž odkazoval na důvod svého vzniku – členové orchestru totiž odmítli podepsat prodloužení smluv za zachování špatných podmínek, které v orchestru pod vedením Benjamin Bilseho panovaly, a tak ze stejného tělesa utvořili nový orchestr jen s odlišným formálním fungováním. Také Filharmonický orchestr, jak se orchestr od roku 1882 až do poválečného období označoval, se po svém založení potýkal s existenčními problémy. Ty ale úspěšně překonal a po letech fungování a spolupráce s největšími dirigenty a hudebníky se zaslouženě postavil na přední příčky světových orchestrů.

První ženou v orchestru se v roce 1982 stala houslistka Madeleine Caruzzo. Své místo opustila po dlouhých dekádách působení v orchestru před pouhými několika měsíci. Během této doby prošla i Berlínská filharmonie významnými personálními změnami, které ale ne vždy měly hladký průběh. Ve stejném roce jako Caruzzo úspěšně prošla konkurzním řízením také klarinetistka Sabine Meyer. Během svého testovacího období ve Filharmonii na pozici prvního hráče na klarinet si ji vyhlédl a oblíbil tehdejší šéfdirigent orchestru Herbert von Karajan. Z nalezených zdrojů není s jistotou určitelné, jestli za smutným výsledkem hlasování orchestru o členství Sabine Meyer stojí spíše její příslušnost k ženskému pohlaví¹⁵ anebo výrazné Karajanovo nadšení vedoucí ke snaze o samovolné rozhodnutí o jejím přijetí¹⁶. Tak či tak

---

¹² March of the Women – Emily Davison's legacy in classical music. *Classic FM* [online]. Global [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.classicfm.com/music-news/pictures/march_women_legacy_davison/

¹³ Musicians. *Wiener Philharmoniker* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/orchester-mitglieder>

¹⁴ Musicians. *Wiener Philharmoniker* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/orchester-mitglieder>

¹⁵ PREDOTA, Georg. On This Day 30 March: Sabine Meyer Was Born. *Interlude* [online]. Interlude, 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://interlude.hk/on-this-day-30-march-sabine-meyer-was-born/>

¹⁶ VANOOSTHUYSE, Eddy a Sarah MANASREH. Interview with Sabine Meyer and Reiner Wehle. *International Clarinet Assotiation* [online]. International Clarinet Assotiation, 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://clarinet.org/interview-with-sabine-meyer-and-reiner-wehle/>

orchestr rozhodl jednoznačným hlasem 73 ku 3, aby mezi Meyer a Berlínskou filharmonií nebyla podepsána smlouva. Sabine Meyer nakonec odešla z vlastní vůle ještě před skončením zkušební doby a začala se věnovat sólové a komorní hře. Ať už byl pravý důvod výsledku hlasování jakýkoli, následující kariéra Sabine Meyer nenechá nikoho na pochybách, že Berlínská filharmonie přišla o skvělého hráče.

Je poněkud překvapivé sledovat odlišný průběh začleňování žen do Berlínské filharmonie, na rozdíl od zbylých zmiňovaných orchestrů totiž změna nevedla přes harfovou sekci. Naopak první žena harfistka do orchestru nastoupila až o celé desetiletí později než výše uvedené dámy.¹⁷ Harfistka Marie-Pierre Langlamet zastává post jediné harfistky Filharmonie od roku 1993.¹⁸

Nejnovější zlomový moment nastal pro Berlínskou filharmonii na počátku letošního roku, kdy byla po 141 letech existence orchestru přijata na pozici koncertního mistra žena, a to houslistka Vineta Sareika-Völkner¹⁹. Dámskou společnost jí v orchestru v současnosti tvoří dalších 22 kolegyň, opět v nejhojnějším počtu v houslových sekcích²⁰.

Je překvapující, že naproti tomu, jak dlouho se Berlínská filharmonie bránila začleňování žen do svých řad, k dirigentskému pultu (ačkoli v malém počtu) pouštěla ženy téměř od počátku své existence. Výběr obratu „pouštěla“ je zcela záměrný. Dirigentky totiž nestanuly před orchestrem na základě pozvání, jak tomu bylo u řady renomovaných dirigentů, ale z toho důvodu, že celý koncert zorganizovaly a orchestr si de facto pronajaly. První dirigentkou, která kdy řídila Berlínskou filharmonii, byla již v roce 1887 (tedy pět let od založení orchestru) Mary Wurm, mimo jiné také klavíristka a skladatelka anglického původu. Mary Wurm využila pravidelné praxe pronájmu orchestru k vlastním účelům a na vlastními silami (a zcela dle své vůle) zorganizovaném koncertě uvedla bez výjimky své autorské skladby, v klavírním koncertě se představila jako sólistka a zbývající kusy řídila z dirigentského stupínku.²¹ Kromě takových sólistických koncertů mohly před Berlínskou filharmonii předstoupit dirigentky také při příležitosti absolvování berlínské univerzity. Během svého studia vystoupily s Filharmonií

---

¹⁷ BERNSTORFF, Benedikt von. Marie-Pierre Langlamet: Ohne Geduld geht nichts. *Tagesspiegel* [online]. Verlag Der Tagesspiegel, 2014 [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/ohne-geduld-geht-nichts-3560227.html>

¹⁸ Marie-Pierre Langlamet. *Digital Concert Hall* [online]. Berliner Philharmoniker [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.digitalconcerthall.com/en/artist/197>

¹⁹ HALL, Sophia Alexandra. Berlin Phil announces first ever female concertmaster in 141-year history, Vineta Sareika-Völkner. *Classic FM* [online]. Global, 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.classicfm.com/artists/berlin-phil/first-female-violin-concertmaster-vineta-sareika/>

²⁰ The Orchestra. *Berliner Philharmoniker* [online]. Berliner Philharmoniker, 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/about-us/orchestra/musicians/>

²¹ From Mary Wurm to Susanna Mälkki: Female Conductors and the Berliner Philharmoniker. *Berliner Philharmoniker* [online]. Berliner Philharmoniker [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/titelgeschichten/20172018/female-conductors/>

například Eva Brunelli, Ethel Leginska, Joanida Sodr  nebo Antonia Brico (později také první žena, která předstoupila před New Yorkskou filharmonií).

V poválečné době si Berlínská filharmonie zvala výhradně mužské dirigenty, po dlouhých letech první ženou řídící Filharmoniky byla v roce 1978 Sylvia Caduff, která sice pouze zaskakovala za indisponovaného šéfdirigenta Herberta von Karajana, jednalo se ale o záskok velmi úspěšný a vřele oceněný berlínskými posluchači²². Od těch dob si Berlínská filharmonie zve ke spolupráci dirigentky s větší četností a nic nenavědčuje tomu, že by se tak nemělo dít i nadále.

2.4. Konkurzy za plentou

Zavedení konkurzů za plentou zapříčinilo významnou změnu v genderovém rozložení orchestrů. Detailní postupy konkurzů v jednotlivých orchestrech se můžou odlišovat – někdy bývá „naslepo“ hodnoceno jen předkolo, na jehož základě se účastníci kvalifikují pro účast na konkurzu, některé orchestry identitu uchazečů neprozradí až do posledního sečtení hlasů.

Příkladem efektivitv konkurzů za plentou je průběh konkurzu na post sólotrombonisty Mnichovské filharmonie v roce 1980. První konkurz za plentou, který kdy orchestr uspořádal, vyhrála trombonistka Abbie Conant, čímž si získala místo první trombonistky Filharmonie. Záhy byla ovšem přesunuta na post druhého trombonu, byla jí odepřena sóla. Došlo na soudní spor a Conant musela podstoupit četná zdravotní vyšetření, aby prokázala, že má fyzické předpoklady sólotrombonisty Mnichovské filharmonie. Conant spor vyhrála, stejně jako i ten následující, který proběhl po zjištění, že dostává za svou práci nižší finanční ohodnocení než její kolegové.²³ Abbie Conant si své místo udržela, vedení Filharmonie ale konkurzy za plentou pro jistotu na dlouhé roky opět zrušilo.

I přes výraznou změnu ve vnímání ženských orchestrálních hráček mají konkurzy za plentou své opodstatnění i v dnešní době. Podle výpočtů odborníků má žena o 50 % větší šanci pro postup do posledního kola konkurzu, pokud je alespoň předvýběr uchazečů vykonáván bez znalosti totožnosti nebo pohlaví hráčů.²⁴ Pravidla pro zachování anonymity při konkurzech za plentou jsou dodnes striktně dodržována, kromě toho, že uchazeči nesmí mluvit nebo se jinak

---

²² From Mary Wurm to Susanna Mälkki: Female Conductors and the Berliner Philharmoniker. *Berliner Philharmoniker* [online]. Berliner Philharmoniker [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/titelgeschichte/20172018/female-conductors/>

²³ Abbie Conant. *Wikipedia* [online]. Wikipedia [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Abbie_Conant

²⁴ RICE, Curt. How blind auditions help orchestras to eliminate gender bias. *The Guardian* [online]. Guardian News & Media Limited, 2013 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/women-in-leadership/2013/oct/14/blind-auditions-orchestras-gender-bias>

hlasově projevovat, bývá jejich příchod tlumen kobercem, aby nebylo pohlaví určitelné podle volby obuvi (typicky podpatků)²⁵.

---

²⁵ KONRÁD, Daniel. Žen v českých orchestrech přibývá. Nemělo by jich ale být příliš, říká hráčky. *Hospodářské noviny* [online]. *Economia*, 2016 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://art.hn.cz/c1-65123760-zeny-v-ceskych-orchestrech-ceska-filharmonie>

3. Současná genderová situace napříč českými profesionálními orchestry

Složení profesionálních orchestrů se samozřejmě neustále mění, proto se uvedená čísla mohou lišit, vzhledem k převodu na procenta by se ale nemělo jednat o významné odchylky. Do výčtu byly zahrnuty české profesionální symfonické orchestry napříč republikou: Česká filharmonie²⁶, Janáčkova filharmonie Ostrava²⁷, Karlovarský symfonický orchestr²⁸, Filharmonie Bohuslava Martinů Zlín²⁹, Filharmonie Brno³⁰, Filharmonie Hradec Králové³¹, Moravská filharmonie Olomouc³², PKF – Prague Philharmonia³³, Plzeňská filharmonie³⁴, Severočeská filharmonie Teplice³⁵, Symfonický orchestr Českého rozhlasu³⁶ a Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK³⁷

---

²⁶ Členové orchestru. *Česká filharmonie* [online]. Česká filharmonie [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/clenove-orchestru/>

²⁷ Členové JFO. *Janáčkova filharmonie Ostrava* [online]. Janáčkova filharmonie Ostrava [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.jfo.cz/clenove-jfo/>

²⁸ Členové orchestru. *Karlovarský symfonický orchestr* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.kso.cz/clenove-orchestru>

²⁹ Orchester. *Filharmonie Bohuslava Martinů* [online]. Filharmonie Bohuslava Martinů [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.filharmonie-zlin.cz/slozeni-orchestru>

³⁰ Orchester. *Filharmonie Brno* [online]. Filharmonie Brno [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://filharmonie-brno.cz/orchestr-ii/#1611048879888-d2068f21-9dbb33>

³¹ Členové orchestru. *Filharmonie Hradec Králové* [online]. Filharmonie Hradec Králové [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.fhk.cz/137/Clenove_orchestru/

³² Členové orchestru. *Moravská filharmonie Olomouc* [online]. Moravská filharmonie Olomouc [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.mfo.cz/lide/>

³³ Členové PKF — Prague Philharmonia. *PKF — Prague Philharmonia* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.pkf.cz/orchestr/clenove-orchestru>

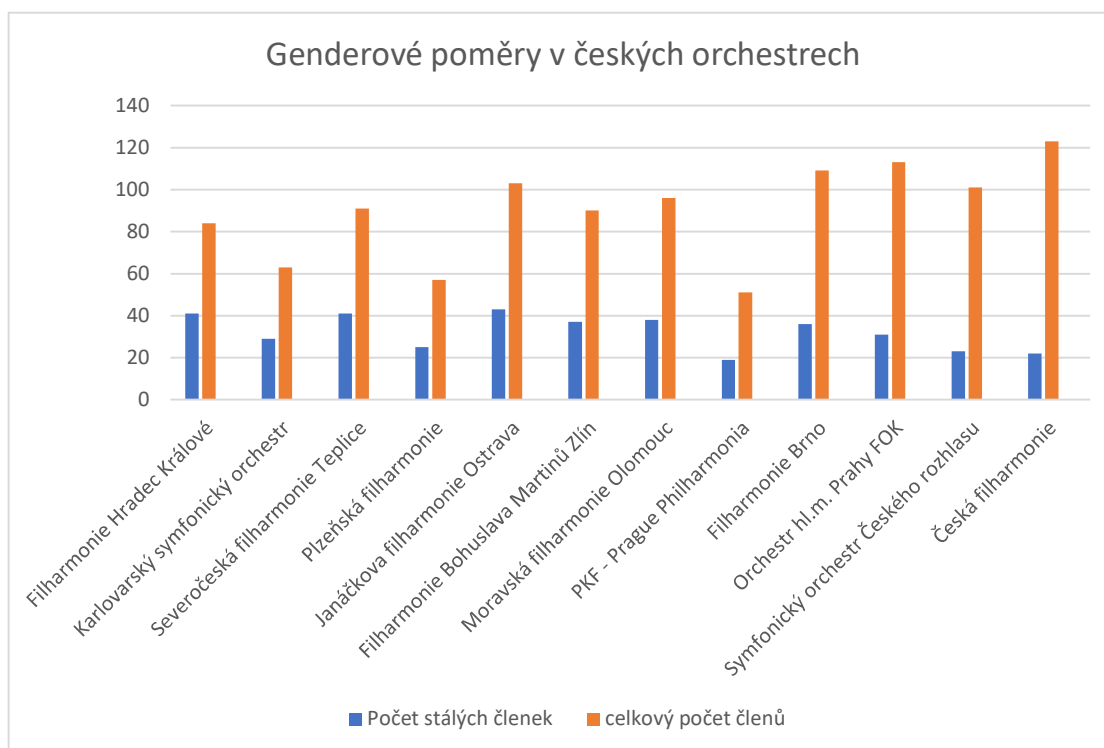
³⁴ Složení orchestru. *Plzeňská filharmonie* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.plzenskafilharmonie.cz/slozeni-orchestru/>

³⁵ Členové Severočeské filharmonie Teplice 2023. *Severočeská Filharmonie Teplice* [online]. Severočeská Filharmonie [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.severoceskafilharmonie.cz/cz/clenove/>

³⁶ Členové orchestru. *Český rozhlas* [online]. Český rozhlas [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://socr.rozhlas.cz/orchestr>

³⁷ Členové orchestru. *Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK* [online]. FOK [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.fok.cz/cs/artists?field_artist_inst_tid=14

Prvenství v nejvyšším poměru žen v orchestru si ze srovnání odnáší Filharmonie Hradec Králové, která je téměř z poloviny složena ze členů ženského pohlaví. Naopak nejhůře se umístila Česká filharmonie, ve které tvoří ženská část pouhých 18 % (celkem 22 žen). Jen o trochu lépe jsou na tom další pražské orchestry: Symfonický orchestr Českého rozhlasu s 23 % a Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK s 27 % zastoupením žen. Z výpočtů vyplývá, že menší orchestry mají procentuálně větší zastoupení žen, než tělesa s větším počtem členů. Výjimkou je Janáčkova filharmonie Ostrava, která i při celkovém počtu 103 členů dosáhne na procentuální vyčíslení 42 %.

Téměř stoprocentní ženské zastoupení pozorujeme v harfových sekcích. Pouze v Severočeské filharmonii Teplice usedá k harfě Lukáš Dobrodinský, v ostatních orchestrech jsou to vždy ženy, případně orchestry nemají pozici nastálo obsazenou.

Početně nejdominantnější ženskou skupinou jsou ale bezesporu skupiny houslí. Kromě tří největších z uvedených orchestrů, tedy České filharmonie, Symfonického orchestru Českého rozhlasu a Symfonického orchestru hl. m. Prahy FOK, jsou houslové skupiny převážně tvořeny ženami, i přes rozdíly v reálných číslech se jedná ve všech zbylých orchestrech přibližně o dvě třetiny houslistů.

Specifickou skupinu v rámci houslové sekce tvoří koncertní mistři orchestrů. Koncertní mistr vystupuje jako zástupce orchestru. Někdy je nazýván také jako první hráč orchestru a je

nesporné, že zastává nejvýznamnější funkci v orchestru. V kontextu genderové rovnosti můžeme post koncertního mistra bez zaváhání označit za vedoucí pozici. Označení koncertní mistr si v orchestrech dělí hned několik houslistů, zpravidla dva až tři. V polovině z vybraných orchestrů je alespoň jeden z koncertních mistrů ženského pohlaví, v Plzeňské filharmonii se setkáme hned se dvěma houslistkami na této pozici. V rámci našich referenčních orchestrů je tedy přes čtvrtinu pozic koncertních mistrů obsazeno ženami.

Protiklad vůči poměrně vyváženým houslovým skupinám tvoří sekce žesťových nástrojů. Průměr sice statečně vyvažují skupiny lesních rohů, kde se poměrně pravidelně setkáváme se ženským zastoupením, ale například jedinou trombonistkou z uvedených orchestrů je Miriam Wallich z Moravské filharmonie Olomouc. Zbývající skupiny žesťových nástrojů (trubky a tuby) jsou v těchto orchestrech složeny pouze ze členů mužského pohlaví.

V dřevěných dechových nástrojích jednoznačně zaostávají klarinety a fagoty, v Severočeské filharmonii Teplice berou do ruky klarinet hned dvě stálé členky orchestru, v ostatních orchestrech jsou nanejvýš po jedné, převážně ovšem ženy nejsou v klarinetové sekci zastoupeny vůbec. Také fagotistky jsou stále spíše výjimkou a do uvedených orchestrů se začlenily nanejvýš po jedné osobě.

4. Dámské orchestry

Hudební umění bylo součástí správné výchovy mladých slečen. Výběr nástrojů byl poměrně omezený, a kromě zpěvu byl přípustný především klavír, harfa nebo kytara. Hra na takové nástroje totiž umožňovala zachování společensky přijatelného vystupování – ženy seděly v elegantních ženských pozicích a jejich tvář nebyla při hře deformována.³⁸ Naopak nástroji s těmito pravidly neslučitelnými byly například violoncello, dechové nástroje a bicí nástroje.³⁹

V průběhu 19. století se rozvolnila přísná pravidla vztahující se na provozování hudby ženami. Oproti dřívějším dobám se ženy mohly hudbě věnovat na profesionální úrovni, byly přijímány na konzervatoře a směly veřejně vystupovat. Stejně jako v ostatních profesích, i v hudbě ale vznikl podivný paradox: ženy sice dostaly formální vzdělání stejné jako muži, stále ale neměly přístup k uplatnění. Orchestry ještě dlouhou dobu přijímaly pouze mužské adepty. V reakci na tento stav byly založeny čistě ženské orchestry. Prvním svého druhu bylo uskupení založené v roce 1888, později nazývané jako Fadettes of Boston, vystupující především v divadlech a v rámci společenských událostí napříč Spojenými státy. První evropský dámský orchestr pak v roce 1898 založila dirigentka Mary Wurm v Berlíně. Pod její taktovkou orchestr během svých turné procestoval celý svět.

Dámské orchestry byly spojovány se spíše odlehčenějším repertoárem. Na svých vystoupeních byly dámy oděny do krásných rób. Takové image orchestrů pak odpovídaly i dobové kritiky soustředící se na vizáž více než na poctivou práci hudebnic.⁴⁰

Dámské orchestry byly na vzestupu především na přelomu 19. a 20. století. Když byly ženy postupem času přijímány i do orchestrů „mužských“, vytratil se prvotní účel existence čistě dámských uskupení a ty (až na výjimky) ukončily svoje působení. Příkladem takové výjimky je stále působící Cleveland Women's Orchestra založený v roce 1935 profesorem houslí Hymanem Schandlerem ve snaze zajistit profesní uplatnění svým nadaným studentkám.⁴¹ Repertoár orchestru byl od počátku náročný a široký a ani v dnešní době se neodlišuje od repertoáru jiných symfonických těles.⁴²

---

³⁸ BUJA, Maureen. Playing Together – Women's Orchestras and Women in Orchestras. *Interlude* [online]. Interlude, 2018 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://interlude.hk/playing-together-womens-orchestras-women-orchestras/>

³⁹ NAYERI, Farrah. When an Orchestra Was No Place for a Woman. *The New York Times* [online]. The New York Times Company, 2019 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/12/23/arts/music/women-vienna-philharmonic.html>

⁴⁰ BUJA, Maureen. Playing Together – Women's Orchestras and Women in Orchestras. *Interlude* [online]. Interlude, 2018 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://interlude.hk/playing-together-womens-orchestras-women-orchestras/>

⁴¹ History and Founder. *The Cleveland Women's Orchestra* [online]. The Cleveland Women's Orchestra [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <http://www.clevelandwomensorchestra.org/history-and-archive/>

⁴² History and Founder. *The Cleveland Women's Orchestra* [online]. The Cleveland Women's Orchestra [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <http://www.clevelandwomensorchestra.org/history-and-archive/>

4.1. České dámské orchestry

Dámské orchestry mají svou historii i v českých zemích. Úspěchy dámského smyčcového orchestru Orchestra Puellarum Pragensis byly snadno viditelné po celou dobu jeho existence. Orchester byl založen původně ze studentek Pražské konzervatoře v roce 1964. Složení členek bylo za roky působení proměnlivé, kvalita uskupení nikoli. Orchester absolvoval řadu domácích i zahraničních koncertů a v jeho čele se (často ještě během svých studentských let) vystřídali přední čeští dirigenti, kromě Jiřího Bělohlávka také Leoš Svárovský, Vladimír Válek nebo Tomáš Koutník.⁴³ I přes úspěšnou historii nic nenaznačuje tomu, že by orchestr nadále fungoval a vystupoval na českých nebo zahraničních pódíích.

V České republice v současné době působí dva stálé dámské orchestry. S „velkým dámským orchestrem“ Bon Art Orchestra se na české scéně setkáváme od roku 2014. Repertoár tohoto symfonického orchestru sestává ze skladeb celé řady hudebních žánrů. Ačkoli se na svých stránkách prezentují i jako klasický orchestr, většina reálných výstupů orchestru je orientována na žánr populární hudby, jelikož orchestr spolupracuje s předními osobnostmi současné české pop music.⁴⁴

Od roku 2017 vystupuje na českých koncertních pódíích také Ambroš Ladies Orchestra (zkráceně ALO, potažmo vystupující pod označením Prague Ladies Orchestra), komorní uskupení pod vedením Miroslava Ambroše. ALO volí klasičtější repertoár, často s partem sólových houslí, kterého se ujímá právě Ambroš.⁴⁵

Oba orchestry si našly publikum a jistě mají své místo na české hudební scéně. Narážíme ovšem na stejnou problematiku jako dříve u orchestrů čistě mužských. Pro dvanáctičlenný (Ambrošův) ansámbl je jistě možné vybrat špičkové hráčky, aniž by bylo třeba ustupovat z kvalitativních standardů. S narůstajícím počtem hráček ovšem musí nutně klesat konkurence, především v určitých nástrojových skupinách. Stejně jako dřívější omezování přijetí na základě pohlaví, má i myšlenka čistě dámských orchestrů své mezery.

U obou zmíněných orchestrů je navíc jejich propagace založena na vizuální stránce orchestru. Bon Art Orchestra se vyznačuje svou vlastní kostymérou, která orchestru dodává jednotné oblečení, ALO ve svém popisu vyzdvihuje eleganci a půvab svých členek. Budeme-li

---

⁴³ KOLÁČKOVÁ, Yveta. Orchestra puellarum Pragensis. *Radiotéka* [online]. Český rozhlas, 1989 [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.radioteka.cz/detail/crohudba-765032-orchestra-puellarum-pragensis>

⁴⁴ Orchester. *Bon Art Pops Orchestra* [online]. Bon Art Orchestra spol. s r.o. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.bonartorchestra.com/home>

⁴⁵ Kde se vzalo ALO?. *Ambroš Ladies Orchestra* [online]. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.ambrosorchestra.cz/>

prosazovat nezávislost hudebních výkonů na pohlaví, budou zdůrazňované kvality nemístné a irelevantní pro výslednou profesionální kvalitu hudebního uskupení a taková propagace může být více ku škodě než ku prospěchu.

5. Stereotypizace hudebních nástrojů

Tendence označovat hudební nástroje za ženské nebo mužské sahá do dávné historie. Takové časově vzdálené stereotypy poznáváme například již z vyobrazení na antických památkách⁴⁶. Společenská situace se od těch dob výrazně změnila, takže není překvapivé, že se změnilo i rozvržení ženských a mužských nástrojů, stále ale přetrvává jejich distinkce.

Hudební nástroje mají svou symboliku, na jejímž základě vznikají i naše očekávání. Nejistotu základny, na které stojí často skálopevné přesvědčení o neměnnosti takových předpokladů, můžeme demonstrovat na jednom příkladu za všechny: na harfě. Přestože je harfa dnes typicky ženským nástrojem, v dobách Antiky byla harfa při vyobrazení vkládána do rukou mužů. Důvodem je spojitost harfě příbuzného nástroje liry s bohem Apollónem, lyra je totiž jeho atributem⁴⁷. Na harfu tak byla z důvodu podobnosti aplikována stejná symbolika. Také v Bibli je harfa spojována s mužskými přednostmi, a to díky králi Davidovi.

Se stereotypizací určitých nástrojů se setkáváme dodnes. Typickými nástroji jsou kromě již zmiňované „ženské“ harfy také „mužské“ žesťové nástroje (trombon, trubka, tuba), fagot nebo kontrabas. Pro přiblížení situace, se kterou se dnešní mladí lidé potýkali a potýkají pro svůj nestandardní výběr hudebního nástroje, poslouží výstupy z rozhovorů s mladými profesionály, aby tak mohla být shrnuta co nejvíce aktuální situace v českém hudebním světě.

5.1. Harfa

Martin Sadílek se s harfou poprvé setkal v rámci dne otevřených dveří na jedné z pražských základních uměleckých škol. Kromě zvuku harfy mu byla svým přístupem sympatická i paní učitelka, a tím byla jeho volba jasná. Nejistotu cítil především ze strany rodičů, shodou okolností ale v té době do Prahy zavítali hned dva zahraniční harfisté, což je přesvědčilo, že ačkoli to v Česku ještě běžné není, vůbec ničemu nevádí, když na harfu hraje muž. Martin se harfě začal věnovat v útlém věku, a tak ho jeho vrstevníci od malička měli spojeného s tímto nástrojem a nikterak nenaznačovali, že by to vyvolávalo nějaké (negativní ani pozitivní) reakce. Martin hodnotí přístup k harfistům obou pohlaví jako velmi korektní, především v zahraničí už se nad mužem za harfou ani nepozastavují a na soutěžích se neseťkává s poznámkami založenými na genderu. Snad až na jednu výjimku, kterou byla účast v mezinárodní televizní

---

⁴⁶ BENNETT, James. Stereotyping Instruments: Why We Still Think Some Are For Boys, Others For Girls. *WXQR* [online]. New York Public Radio, 2018 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.wqxr.org/story/stereotyping-instruments-why-we-still-think-some-are-for-boys-others-for-girls/>

⁴⁷ Apollón. *Wikipedie* [online]. Wikipedie [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Apoll%C3%B3n>

soutěži. V soutěži bylo třeba zaujmout kromě profesionálů také širokou veřejnost a Martinova propagace po dobu soutěže byla prý náročnější oproti jiným účastníkům čistě proto, že nezapadal do klasického stereotypního obrázku.⁴⁸

V rozhovoru s Martinem jsme se dotkli několika témat spojených s harfovým světem. Ačkoli se zdá, že je harfa na dobré cestě k tomu se vymanit ze stereotypů, kromě genderu ji provází ještě jeden předsudek. Podle stereotypního názoru musí být muž, který hraje na harfu, automaticky homosexuál. Takový názor je příkladnou ukázkou škodlivosti stereotypů (jakéhokoli typu) a jejich negativního vlivu na mladé lidi, kteří jsou ve zranitelném období dospívání. Stejně jako v oblasti genderových stereotypů, i na takové problémy je třeba poukazovat, mluvit o nich, abychom ulehčili situaci dalším mladým lidem a nenechali je prošlapávat stále stejně trnitou cestu.

5.2. Kontrabas

Kontrabassistka Zuzana Vojáčková se ke svému finálnímu nástroji dostala náhodou, když musela hru na lesní roh dočasně vyměnit za něco jiného. Kontrabasové oddělení mělo zrovna volná místa, a tak začala se studiem kontrabasu. Převážně má dobré zkušenosti s reakcemi a přijetím okolí, jak její začátky, tak i další kariérní postup nevyvolával jakékoli negativní postoje ze strany vrstevníků ani širšího okolí. Poznámky na neobvyklost, kterou představují ženské kontrabassistky, Zuzana vnímala především od zástupců mužů kontrabasistů starší generace, buď od svých profesorů nebo starších kolegů. Převážně se zaměřovaly na fyzickou zdatnost a sílu, která je potřebná pro hru na kontrabas. Také byl znatelný odlišný přístup profesorů ke studentům a studentkám. Například v zahraničí, kde je počet kontrabasistek daleko vyšší, mezi studenty často převažující, je tento přístup daleko vyváženější. Zuzana vnímá pozitivní vývoj, kterým se česká hudební společnost ubírá, a kladně hodnotí atmosféru v českých orchestrech, v některých z nich jsou kontrabassistky i na vedoucích pozicích skupiny. Nejvíce dle svého názoru takzvaně čeří vody, když cestuje po městě s kontrabasem na zádech, čímž často udivuje kolemjdoucí turisty.⁴⁹

5.3. Trombon

Také Veronika Lédlová se ke „svému“ trombonu dostala až později. Motivací jí v dospívajících letech byl příslib účasti na akcích big bandu působícího při základní umělecké škole. Nedostatek trombonistů rozhodl. Okolí se nad výběrem nástroje příliš nepozastavovalo,

---

⁴⁸ SADÍLEK, Martin, harfista [ústní sdělení]. Praha, 19. 4. 2023

⁴⁹ VOJÁČKOVÁ, Zuzana, kontrabassistka [ústní sdělení]. Praha, 21. 6. 2023

možná i z důvodu věku Veroniky, během dospívání mají mladí lidé všelijaké výstřelky, pro ni samotnou to navíc byl především prostředek k zábavě. V profesionálním trombonovém světě žena není ničím novým ani u nás v Česku, v zahraničí je pak tento jev ještě častější. Veronika nevnímá rozdíl v přístupu k mužským a ženským trombonistům ani během studia, ani v profesionálních orchestrech. Okolí nicméně cítilo její odlišnost, jistou výjimečnost v převážně mužském kolektivu, takže ji provázely komentáře na tento fakt, především ale podpůrného rázu. Veronika sama popisuje fyzickou náročnost hry na trombon i to, jak volbu jejího repertoáru ovlivňuje její spíše drobná tělesná konstituce. Jedná se ale o její vlastní rozhodování bez vlivu okolí.⁵⁰

5.4. Tuba

Studentka tuby Eva Přívozníková se s tubou poprvé seznámila v divadle, kde působila, v rámci nacvičované komické scénky. Tento zážitek dal směr její volbě dechového nástroje, kterou zrovna tou dobou zvažovala. Rodina její volbu vzala s mírným podivem, více své překvapení projevovali kolegové z divadla, spolužáci a učitelé. Jejich údiv směřoval především k fyzickým dispozicím, divili se, jak žena může tubu unést a jak ji může „ufouknout“. Podobných otázek slyšela celou řadu i z úst náhodných kolemjdoucích, když chodila s tubou po městě. Reakce přetrvávají i v profesionálním prostředí, Eva vnímá, že je stále velkou výjimkou ve svém oboru, a tak je často vnímána jako kuriozita a budí zvýšenou pozornost. V zahraničí je situace odlišnější, vliv může hrát větší zastoupení žen mezi studenty i profesionálními hráči.⁵¹

---

⁵⁰ LÉDLOVÁ, Veronika, trombonistka [ústní sdělení]. Praha, 26. 6. 2023

⁵¹ PŘÍVOZNÍKOVÁ, Eva, tubistka [ústní sdělení]. Praha, 21. 6. 2023

6. Dirigenti

Velmi specifické místo v běžném fungování orchestru zauímají i další lidé mimo stálé členy orchestru. Jsou jimi dirigenti, ať už mluvíme o těch stálých, tedy šéfdirigentech orchestru, anebo o dirigentech hostujících, kterých bývá vždy celá řada.

Dirigent má na výsledku snažení orchestru nezaměnitelný podíl, vtiskává jednotlivým dílům vlastní osobitou tvář, orchestr následuje jeho myšlenku a realizuje ji. Dirigent také vede orchestr skrze nazkoušení, seznamuje hráče se skladbami a v ideálním případě je na koncertních pódii motivuje k jedinečným výkonům. Není tedy divu, že na takovou osobu je třeba klást velmi vysoké nároky, čehož jsou si dirigenti sami velmi dobře vědomi.

Jiří Bělohlávek, jedna z nejvýznamnějších osobností české novodobé hudební historie, v jednom z rozhovorů uvedl, že nejdůležitější vlastností dirigenta je dominance a přesvědčivost.⁵² Další světový dirigent Jakub Hrůša (žák Jiřího Bělohlávky) svou práci vidí především v inspiraci, kterou má dirigent hráčům dodávat, a tím zvyšovat uměleckou hodnotu celého hudebního projevu.⁵³

Hudební znalosti, vkusná interpretace a dirigentská zdatnost tvoří dobrý základ pro kariérní úspěch. Aby ale dirigent obstál před orchestrem, aby jej mohl dovést ke kýženému výsledku, je třeba i dalších faktorů. Osobnostní rysy, které musí dobrý dirigent mít, jsou jednoznačně srovnatelné s vlastnostmi, které je třeba žádat od každého „běžného“ team leadera: dominance, přesvědčivost, autorita a schopnost motivovat lidi kolem sebe. Vůdčí osobnost je zpravidla atributem přisuzovaným mužům a realita stále napomáhá udržovat tento stereotyp, že lze na dirigentském stupínku stále vídat převážně muže. Napomáhá tomu fakt, že ženských dirigentek je zatím jen hrstka, například v České republice nepůsobí v roli šéfdirigenta (stálého dirigenta orchestru) aktuálně žádná žena.

I přes nepřízeň, se kterou se ženské hudebnice setkávaly ještě v průběhu minulého století, dokázaly se některé ženy již tehdy probíjet do muži ovládaného dirigentského světa, a co víc, dokázaly v něm uspět, zazářit a ohromit širokou veřejnost. O některých byla řeč již dříve, jejich společným jmenovatelem byla totiž Berlínská filharmonie, se kterou vystoupily v rámci svých studií. Tento orchestr byl ale pro dirigentky jen prvním stupněm kariéry a následně jako první ženy v historii předstoupily i před další orchestry světového měřítka, jakými je Londýnská

---

⁵²PLAVCOVÁ, Alena. Jiří Bělohlávek: Maestro. *Český a slovenský svět* [online]. 2005 [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <http://www.svet.czsk.net/clanky/osobnosti/maestro.html>

⁵³ STEHLÍK, Luboš. Osobnost: Jakub Hrůša. *Harmonie* [online]. Časopis Harmonie, 2006 [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/osobnost-jakub-hrusa.html>

filharmonie (Nadia Boulanger), Newyorská filharmonie (Antonia Louisa Brico) a další.⁵⁴ Po téměř sto letech od počátku kariéry zmíněných žen je stále dirigentský post převážně mužskou doménou, kromě čísel na to ukazují i články a recenze vycházející v souvislosti s koncerty řízenými ženami. V takových člancích je opakovaně upozorňováno na výjimečnost ženy stojící za dirigentským pultem.

Ačkoli jsou zkušenosti s dirigentkami pozitivní a jsou veřejností přijímány stejně jako jejich mužští konkurenti, jejich cesta je značně spletitější, a i ve spolupráci s orchestry jim jejich pohlaví přináší jistý hendikep, sami orchestrální hráči se obávají možného nedostatku fyzických sil ženy nebo její nedostatečné autority. Přetrvávání předsudků si všímá i mladá česká dirigentka Nikol Kraft, která ale mimo jiné upozorňuje na fakt, že dirigentky jsou fenoménem dnešní doby, něčím novým a zajímavým.⁵⁵ S takovým tvrzením koresponduje článek shrnující první koncert České filharmonie pod vedením ženy, kterou byla Marin Alsop v roce 2009. Článek označuje ženu s taktovkou v ruce za „trendy“, čímž (byť možná nechtěně a v dobré víře) snižuje význam návštěvy světové dirigentky.⁵⁶ Jak je článek důkazem, snaha ukázat, že dirigentský post zastávaný ženou by neměl vyvolávat údiv, se nemusí vždy setkat se zamýšleným cílem.

6.1. La Maestra

Dalším příkladem je (v kontextu prosazované genderové rovnosti trochu kontroverzní) dirigentská soutěž La Maestra. Jak napovídá již volba názvu, tato poměrně nová soutěž je otevřena dirigentům sice všeho věku, zato ale pouze ženského pohlaví.

V roce 2024 se uskuteční třetí ročník soutěže dirigentek. Soutěž se koná jednou za dva roky a období mezi jednotlivými ročníky je vyplněno stejnojmennou akademií určenou po vybrané dirigenty, opět ale pouze ženského pohlaví. Akademie La Maestra navazuje na principy, na kterých stojí i samotná soutěž, a podporuje a prohlubuje myšlenky zakladatelů obou událostí. La Maestra jako celek si za svůj cíl stanovila podporu dirigentek. Jak sami píšou, i když se některým již podařilo prorazit a nastartovat svou kariéru mezi mužskými konkurenty, většina ženských dirigentek má stále nepřiměřeně spletitou cestu jen díky příslušnosti ke „špatnému“ pohlaví. Čísla, která na svých stránkách uvádějí, hovoří jasně: napříč světem najdeme pouhých 8 % šéfdirigentek, ve Francii, kde se soutěž koná, je to téměř o 3 % více. Kromě toho

---

⁵⁴List of female classical conductors. *Wikipedia* [online]. Wikipedia [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_female_classical_conductors

⁵⁵ SOJKOVÁ, Alena. Nikol Kraft: Publikum je na dirigentky zvědavé. *KlasikaPlus.cz* [online]. KlasikaPlus.cz, 2018 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/mladi/item/410-nikol-kraft-publikum-je-na-dirigentky-zvedave>

⁵⁶ BÁLEK, Jindřich. Nikol Kraft: Publikum je na dirigentky zvědavé. *Harmonie* [online]. Časopis Harmonie, 2009 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/kritiky/ceska-filharmonie-chce-byt-trendy.html>

upozorňují na překvapivě nízký počet ženských účastníků zařazených do běžných (tj. genderově neomezených) prestižních dirigentských soutěží a také jejich zastoupení v porotách takových soutěží.⁵⁷

Soutěž i akademie svým účastníkům zajišťují jedinečnou podporu, a slouží tak i jako motivace ženám vydat se na kariérní dráhu dirigentky. Kromě finanční podpory využívá La Maestra spolupráce s pařížskými orchestry, především Paris Mozart Orchestra a Orchestre de Paris a dalších orchestrů sídlících v Pařížské filharmonii, což samo o sobě slibuje jedinečné možnosti. Konkrétně v rámci Akademie La Maestra navazující na soutěž v roce 2024 budou účastnice začleněny do programu koncertů pořádaných v Pařížské filharmonii, dostanou také příležitost se podílet na přípravě koncertní řady Nova Mondo nebo orchestrálních turné s Paris Mozart Orchestra.⁵⁸

Orchestre de Paris potom využívá akademičky také jako asistenty svých významných hostujících dirigentů. Akademie dále pořádá mistrovské kurzy vedené dirigenty, kteří sídlí v Pařížské filharmonii. Naopak samotné účastnice akademie potom šíří své znalosti a nadšení v rámci masterclassů na francouzských hudebních školách. Kromě dirigentských zdatností se Akademie La Maestra věnuje i problematice související s výkonem dirigentského povolání, v rámci mentoringu je možné se dozvědět více i od osob v oblasti uměleckých agentur, ředitelů konzervatoří, novinářů, sólistů a řady dalších. La Maestra dále propojuje kolektiv dirigentek po celém světě skrze spolupráci s organizací Taki Alsop Conducting Fellowship.⁵⁹

Soutěž i akademie La Maestra spolupracuje s neobvykle dlouhou řadou osobností i společností, čímž mohou dostát svým závazkům a stanoveným cílům. Ačkoli je na místě se ptát, jestli by takové příležitosti neměly být výhledově přístupné všem dirigentům bez rozdílu pohlaví, jedná se bezesporu o jedinečnou událost s nezaměnitelným přínosem. Přestože si s sebou soutěž nese i jisté negativní ohlasy vůči genderovému omezení, výsledky dosavadních ročníků potvrdily, že takové omezení nevede ani k nízké konkurenci (účastnic soutěže bývá kolem 200), ani k nutnosti ubírat z kvalitativních nároků na soutěžící. Nejúspěšnější účastnice obou ročníků jsou nyní na kariérním vzestupu a daří se jim profesně obstat i mezi mužskými kolegy.

---

⁵⁷ The Competition. *La Maestra* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://lamaestra-paris.com/la-maestra-competition/?lang=en>

⁵⁸ The Academy. *La Maestra* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://lamaestra-paris.com/lacademie/?lang=en>

⁵⁹ The Academy. *La Maestra* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://lamaestra-paris.com/lacademie/?lang=en>

Závěr

Při psaní práce Genderové stereotypy v hudbě jsem se setkala s řadou překvapivých zjištění. Kromě faktických poznatků o historické i aktuální genderové situaci v hudebním prostředí jsem se seznámila s řadou názorů, ať už v rámci prováděné rešerše, na základě osobních rozhovorů, ale i skrze reakce v běžné komunikaci, když jsem se svým okolím řešila mnou popisované téma.

Posun kupředu ve všech hudebních odvětvích je zřejmý, a to nejen v přístupu žen k profesnímu uplatnění, ale všeobecně co se obousměrného genderového omezování týče. Překvapivým a velmi častým zjištěním byla citelná absence snahy o další posun ze strany osob, které samy zažily nepřiměřeně náročné životní situace jen z důvodu svého genderu. Ačkoli neskrývají, že přístup okolí nebyl vždy rovný, nemají velký zájem bojovat za změnu.

O tom, že bychom o problematice genderových stereotypů stále měli mluvit, svědčí i výstupy z rozhovorů s mladými lidmi. S negativními zážitky se naštěstí nikdo z dotazovaných neseťkal, všichni ale shodně uvedli, že se okolí stále podivuje a upozorňuje na jejich vybočení z řady. Vymazání stereotypu neznamena, že budou v hudebním odvětví vyváženě zastoupeni muži i ženy napříč profesemi nebo nástroji, ale právě že odpadne onen údiv. Dotazovaní také často používali obrat, že lidé na to ještě „nejsou zvyklí“. Tento zvyk je jen předsudkem a je pak na každém jedinci, aby zvažil, na jakých základech toto apriorní přesvědčení stojí.

Ačkoli se o tématech genderu v hudbě nemluví tolik jako v jiných profesích, tato práce ukázala, že je problematika aktuální i v našich řadách a stále je prostor pro zlepšení, aby se následující generace mladých umělců mohly rozvíjet a realizovat čistě podle svého vnitřního přesvědčení, a ne podle irelevantních nároků a názorů veřejnosti.

Seznam použitých zdrojů

Ústní rozhovory:

- LÉDLOVÁ, Veronika, trombonistka [ústní sdělení], Praha, 26. 6. 2023
- PŘÍVOZNÍKOVÁ, Eva, tubistka [ústní sdělení]. Praha, 21. 6. 2023
- SADÍLEK, Martin, harfista [ústní sdělení]. Praha, 19. 4. 2023
- VOJÁČKOVÁ, Zuzana, kontrabasistka [ústní sdělení]. Praha, 21. 6. 2023

Internetové zdroje:

- Gender: Základní pojmy. *Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, 2023 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy
- Pojem stereotyp. *Slovník cizích slov* [online]. SCS.ABZ.CZ Slovník cizích slov, c2005-2003 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/stereotyp#google_vignette
- 121/1920 Sb. ústava Československé republiky. *ASPI* [online]. Wolters Kluwer, 2023 [2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/1702/1/2>
- Gender Equality Index. *European Institute for Gender Equality* [online]. European Institute for Gender Equality, 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/country/CZ>
- Index rovnosti mužů a žen: rovné nastoupení nastane za tři generace. Vývoj v Česku patří mezi nejpomalejší. In: *iRozhlas*. Brusel, c2021 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/genderova-rovnost-index-eu-pohlavi-zeny-muzi_2110290800_pat
- Historie České filharmonie. *Česká filharmonie* [online]. Česká filharmonie [cit. 2023-04-03] Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/historie/>
- Renata Kodadová. *Wikipedie* [online]. Wikipedie, 2023 [cit. 2023-04-03]. Dostupné z https://cs.wikipedia.org/wiki/Renata_Kodadov%C3%A1
- ŠORFOVÁ, Jitka. Nejvýznamnější český orchestr už není pánským klubem. Ženy do něj vstoupily díky konkurzům naslepo. *Heroine* [online]. NextPage Media, s.r.o., c2022 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/kultura/11496-nejvyznamnejsi-cesky-orchestr-uz-neni-panskym-klubem-zeny-do-nej-vstoupily-diky-konkurzum-naslepo>
- Early History. *Wiener Philharmoniker* [online]. Wiener Philharmoniker [cit. 2023-04-03]. Dostupné z: <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/orchestra/history/early-history>

- WILKINSON, Tracy a Jan HERMAN. First Woman Joins Vienna Philharmonic. *Los Angeles Times* [online]. Vídeň: Los Angeles Times, 1997 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.latimes.com/archives/la-xpm-1997-02-28-mn-33433-story.html>
- March of the Women – Emily Davison's legacy in classical music. *Classic FM* [online]. Global [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: https://www.classicfm.com/music-news/pictures/march_women_legacy_davison/
- Musicians. *Wiener Philharmoniker* [online]. [cit. 2023-04-04]. Dostupné z: <https://www.wienerphilharmoniker.at/en/orchester-mitglieder>
- PREDOTA, Georg. On This Day 30 March: Sabine Meyer Was Born. *Interlude* [online]. Interlude, 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://interlude.hk/on-this-day-30-march-sabine-meyer-was-born/>
- VANOOSTHUYSE, Eddy a Sarah MANASREH. Interview with Sabine Meyer and Reiner Wehle. *International Clarinet Assotiation* [online]. International Clarinet Assotiation, 2022 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://clarinet.org/interview-with-sabine-meyer-and-reiner-wehle/>
- HALL, Sophia Alexandra. Berlin Phil announces first ever female concertmaster in 141-year history, Vineta Sareika-Völkner. *Classic FM* [online]. Global, 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.classicfm.com/artists/berlin-phil/first-female-violin-concertmaster-vineta-sareika/>
- The Orchestra. *Berliner Philharmoniker* [online]. Berliner Philharmoniker, 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/about-us/orchestra/musicians/>
- From Mary Wurm to Susanna Mälkki: Female Conductors and the Berliner Philharmoniker. *Berliner Philharmoniker* [online]. Berliner Philharmoniker [cit. 2023-04-06]. Dostupné z: <https://www.berliner-philharmoniker.de/en/titelgeschichten/20172018/female-conductors/>
- Abbie Conant. *Wikipedia* [online]. Wikipedia [cit. 2023-06-10]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Abbie_Conant
- RICE, Curt. How blind auditions help orchestras to eliminate gender bias. *The Guardian* [online]. Guardian News & Media Limited, 2013 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/women-in-leadership/2013/oct/14/blind-auditions-orchestras-gender-bias>
- KONRÁD, Daniel. Žen v českých orchestrech přibývá. Nemělo by jich ale být příliš, říkají hráčky. *Hospodářské noviny* [online]. Economia, 2016 [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://art.hn.cz/c1-65123760-zeny-v-ceskych-orchestrech-ceska-filharmonie>

- Členové orchestru. *Česká filharmonie* [online]. Česká filharmonie [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.ceskafilharmonie.cz/clenove-orchestru/>
- Členové JFO. *Janáčková filharmonie Ostrava* [online]. Janáčková filharmonie Ostrava [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.jfo.cz/clenove-jfo/>
- Členové orchestru. *Karlovarský symfonický orchestr* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.kso.cz/clenove-orchestru>
- Orchester. *Filharmonie Bohuslava Martinů* [online]. Filharmonie Bohuslava Martinů [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.filharmonie-zlin.cz/slozeni-orchestru>
- Orchester. *Filharmonie Brno* [online]. Filharmonie Brno [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://filharmonie-brno.cz/orchestr-ii/#1611048879888-d2068f21-9dbb33>
- Členové orchestru. *Filharmonie Hradec Králové* [online]. Filharmonie Hradec Králové [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.fhk.cz/137/Clenove_orchestru/
- Členové orchestru. *Moravská filharmonie Olomouc* [online]. Moravská filharmonie Olomouc [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.mfo.cz/lide/>
- Členové PKF — Prague Philharmonia. *PKF — Prague Philharmonia* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.pkf.cz/orchestr/clenove-orchestru>
- Složení orchestru. *Plzeňská filharmonie* [online]. [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.plzenskafilharmonie.cz/slozeni-orchestru/>
- Členové Severočeské filharmonie Teplice 2023. *Severočeská Filharmonie Teplice* [online]. Severočeská Filharmonie [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.severoceskafilharmonie.cz/cz/clenove/>
- Členové orchestru. *Český rozhlas* [online]. Český rozhlas [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://socr.rozhlas.cz/orchestr>
- Členové orchestru. *Symfonický orchestr hl. m. Prahy FOK* [online]. FOK [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: https://www.fok.cz/cs/artists?field_artist_inst_tid=14
- NAYERI, Farrah. When an Orchestra Was No Place for a Woman. *The New York Times* [online]. The New York Times Company, 2019 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2019/12/23/arts/music/women-vienna-philharmonic.html>
- BUJA, Maureen. Playing Together – Women’s Orchestras and Women in Orchestras. *Interlude* [online]. Interlude, 2018 [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <https://interlude.hk/playing-together-womens-orchestras-women-orchestras/>
- History and Founder. *The Cleveland Women's Orchestra* [online]. The Cleveland Women's Orchestra [cit. 2023-06-09]. Dostupné z: <http://www.clevelandwomensorchestra.org/history-and-archive/>
- Orchester. *Bon Art Pops Orchestra* [online]. Bon Art Orchestra spol. s r.o. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.bonartorchestra.com/home>

- Kde se vzalo ALO?. *Ambroš Ladies Orchestra* [online]. [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://www.ambrosorchestra.cz/>
- BENNETT, James. Stereotyping Instruments: Why We Still Think Some Are For Boys, Others For Girls. *WXQR* [online]. New York Public Radio, 2018 [cit. 2023-04-17]. Dostupné z: <https://www.wqxr.org/story/stereotyping-instruments-why-we-still-think-some-are-for-boys-others-for-girls/>
- Apollón. *Wikipedie* [online]. Wikipedie [cit. 2023-06-15]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Apoll%C3%B3n>
- PLAVCOVÁ, Alena. Jiří Bělohávek: Maestro. *Český a slovenský svět* [online]. 2005 [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <http://www.svet.czsk.net/clanky/osobnosti/maestro.html>
- STEHLÍK, Luboš. Osobnost: Jakub Hruša. *Harmonie* [online]. Časopis Harmonie, 2006 [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/osobnost-jakub-hrusa.html>
- List of female classical conductors. *Wikipedia* [online]. Wikipedia [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_female_classical_conductors
- SOJKOVÁ, Alena. Nikol Kraft: Publikum je na dirigentky zvědavé. *KlasikaPlus.cz* [online]. KlasikaPlus.cz, 2018 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.klasikaplus.cz/mladi/item/410-nikol-kraft-publikum-je-na-dirigentky-zvedave>
- BÁLEK, Jindřich. Nikol Kraft: Publikum je na dirigentky zvědavé. *Harmonie* [online]. Časopis Harmonie, 2009 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/kritiky/ceska-filharmonie-chce-byt-trendy.html>
- The Competition. *La Maestra* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://lamaestra-paris.com/la-maestra-competition/?lang=en>
- The Academy. *La Maestra* [online]. [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://lamaestra-paris.com/lacademie/?lang=en>
- BERNSTORFF, Benedikt von. Marie-Pierre Langlamet: Ohne Geduld geht nichts. *Tagesspiegel* [online]. Verlag Der Tagesspiegel, 2014 [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.tagesspiegel.de/kultur/ohne-geduld-geht-nichts-3560227.html>
- Marie-Pierre Langlamet. *Digital Concert Hall* [online]. Berliner Philharmoniker [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.digitalconcerthall.com/en/artist/197>
- KOLÁČKOVÁ, Yveta. Orchestra puellarum Pragensis. *Radiotéka* [online]. Český rozhlas, 1989 [cit. 2023-06-29]. Dostupné z: <https://www.radioteka.cz/detail/crohudba-765032-orchestra-puellarum-pragensis>